

THƯ VIỆN TRƯỜNG ĐẠI HỌC VINH THỜI KỲ ĐỔI MỚI, HỘI NHẬP

ThS Vũ Duy Hiệp

Trung tâm TT-TV Nguyễn Thúc Hào - Đại học Vinh

Nhấn mạnh tầm quan trọng của việc đổi mới, nâng cao chất lượng của thư viện và hoạt động thông tin-thư viện trường đại học. Khẳng định sự cần thiết của việc xây dựng hệ thống thư viện điện tử kết nối giữa các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ và việc xây dựng thư viện trường đại học trọng điểm thành thư viện trung tâm. Đề xuất các giải pháp để phát triển thư viện Đại học Vinh thành thư viện trung tâm trong hệ thống thư viện các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ.

1. Những yêu cầu mới đối với hệ thống thư viện các trường đại học trong giai đoạn hiện nay

Trong sự nghiệp đổi mới nền giáo dục nước nhà, vấn đề đổi mới phương pháp dạy-học, nâng cao chất lượng giáo dục đào tạo luôn được Đảng, Nhà nước và các cấp quản lý giáo dục quan tâm. Trong Thông báo kết luận số 242-TB/TW ngày 15/4/2009 về tiếp tục thực hiện Nghị quyết Trung ương 2 (khóa VIII), phương hướng phát triển giáo dục và đào tạo đến năm 2020, Bộ Chính trị đã đề ra bảy nhóm nhiệm vụ, giải pháp để đổi mới căn bản, toàn diện, mạnh mẽ sự nghiệp giáo dục và đào tạo Việt Nam, trong đó có giải pháp “*Tiếp tục đổi mới phương pháp dạy và học, khắc phục cơ bản lối truyền thụ một chiều. Phát huy phương pháp dạy học tích cực, sáng tạo, hợp tác; giảm thời gian giảng lý thuyết, tăng thời gian tự học, tự tìm hiểu cho học sinh, sinh viên; gắn bó chặt chẽ giữa học lý thuyết và thực hành, đào tạo gắn với nghiên cứu khoa học, sản xuất và đời sống*”.

Thực hiện Nghị quyết số 14/2005/NQ-CP ngày 02/11/2005 của Chính phủ về đổi

mới cơ bản và toàn diện giáo dục đại học Việt Nam giai đoạn 2006-2010, hiện nay, các trường đại học, cao đẳng trong cả nước đã chuyển phương thức từ đào tạo theo niên chế sang đào tạo theo hệ thống tín chỉ. Một trong số những yêu cầu của đào tạo theo hệ thống tín chỉ là giảm đáng kể giờ lên lớp lý thuyết và tăng số giờ thảo luận, thí nghiệm, thực hành. Giờ tự học của sinh viên tăng gấp đôi so với đào tạo theo niên chế. Để đáp ứng các yêu cầu đó, cần phải có hệ thống thông tin-thư viện đủ mạnh, hệ thống giáo trình, đề cương bài giảng, tài liệu tham khảo, nguồn thông tin khoa học đáp ứng nhanh chóng, đầy đủ nhu cầu của người dạy, người học.

Hoạt động giáo dục đại học luôn gắn liền với hoạt động chuyển giao tri thức và nghiên cứu khoa học. Trong đó, một trong những yếu tố đặc biệt quan trọng, đóng vai trò quyết định chất lượng việc chuyển giao này là khả năng cung cấp nguồn thông tin tri thức của thư viện đại học, phục vụ tốt hoạt động đào tạo, nghiên cứu khoa học, thúc đẩy việc tự học, tự nghiên cứu của người dạy, người học. Đây chính là sứ mệnh của thư viện đại học. Vì vậy,

Nghiên cứu - Trao đổi

quá trình đổi mới giáo dục đại học Việt Nam phải song hành với quá trình đổi mới thư viện đại học trong mối quan hệ biện chứng nhằm đáp ứng tốt nhất các điều kiện đảm bảo để nâng cao chất lượng đào tạo.

Việc đổi mới phương pháp dạy-học, chuyển từ đào tạo theo niên chế sang đào tạo theo tín chỉ và kiên trì mục tiêu không ngừng nâng cao chất lượng đào tạo đáp ứng nhu cầu xã hội trong trường đại học, đã và đang đặt ra những yêu cầu, nhiệm vụ mới cho hoạt động thông tin-thư viện trong hệ thống thư viện các trường đại học hiện nay.

Điều lệ trường đại học ban hành theo Quyết định số 58/2010/QĐ-TTg ngày 22/9/2010 của Thủ tướng Chính phủ, tại điều 45, đã quy định: *“Trường đại học phải có thư viện và các trung tâm thông tin tư liệu chuyên ngành phục vụ hoạt động đào tạo, khoa học và công nghệ. Thư viện và các trung tâm thông tin tư liệu có trách nhiệm quản lý, bổ sung và cung cấp thông tin, tư liệu khoa học và công nghệ ở trong nước và nước ngoài thuộc các lĩnh vực hoạt động của trường, thu thập và bảo quản các sách, tạp chí, băng, đĩa, các tài liệu lưu trữ, các luận văn, luận án đã bảo vệ tại trường, các ấn phẩm của trường. Thư viện và các trung tâm thông tin tư liệu chuyên ngành hoạt động theo quy chế do Hiệu trưởng ban hành”*. Hệ thống thư viện, giáo trình, tài liệu cũng là một trong những tiêu chí để đánh giá trong kiểm định chất lượng trường đại học; là điều kiện quan trọng đáp ứng yêu cầu đổi mới phương pháp dạy-học. Vì vậy, việc phát huy vai trò của thư viện đại học, với tư cách là trung tâm thông tin tư liệu, phục vụ đặc lực nhiệm vụ đào tạo, nghiên cứu

khoa học và chuyển giao công nghệ của trường đại học, đáp ứng yêu cầu của học chế tín chỉ là một đòi hỏi khách quan, cấp thiết, cần được đầu tư giải quyết.

2. Đổi mới và nâng cao hiệu quả hoạt động thông tin-thư viện ngang tầm với yêu cầu và nhiệm vụ mới

Những năm qua, được sự quan tâm, đầu tư của Nhà nước và Bộ Giáo dục và Đào tạo (GD&ĐT), hoạt động thông tin-thư viện của các trường đại học đã có nhiều đổi mới và chuyển biến mạnh mẽ, phục vụ đắc lực hoạt động đào tạo, nghiên cứu khoa học. Tuy nhiên, để đáp ứng yêu cầu ngày càng cao của sự nghiệp đổi mới giáo dục đại học nước nhà, hệ thống thư viện của các trường đại học, cao đẳng hiện nay còn gặp nhiều khó khăn như: nguồn lực thông tin vẫn chưa đáp ứng được nhu cầu ngày càng đa dạng của người sử dụng; quy trình và nghiệp vụ quản lý chưa thống nhất và chuẩn hóa; đặc biệt sự phối hợp liên kết, liên thông giữa các thư viện còn yếu. Nghị quyết số 05-NQ/BCSD ngày 06/1/2010 của Ban Cán sự Đảng Bộ GD&ĐT về đổi mới quản lý giáo dục đại học Việt Nam giai đoạn 2010-2012 đã chỉ rõ: *“Thư viện các trường còn nghèo, giáo trình tài liệu chưa đáp ứng yêu cầu cả về số lượng và chất lượng”*. Hội nghị thư viện các trường đại học, cao đẳng lần thứ nhất do Bộ Văn hoá Thể thao và Du lịch phối hợp Bộ GD&ĐT tổ chức tại thành phố Đà Nẵng (10/2008) đã nhận định: *“Thư viện các trường đại học đang phải đối diện với nhiều cơ hội và thách thức trong quá trình hội nhập, những khó khăn tập trung vào: nguồn lực thông tin còn nghèo nàn, cần được tăng cường; công nghệ phát hiện tài nguyên thông tin hiện đại, quy trình và nghiệp vụ quản lý chưa*

Nghiên cứu - Trao đổi

được thống nhất và chuẩn hóa;... sự phối hợp liên kết, liên thông giữa các thư viện còn yếu nên chưa tạo ra được sức mạnh tập trung". Thực trạng này đòi hỏi hoạt động thông tin-thư viện ở các trường đại học, cao đẳng phải đổi mới mạnh mẽ hơn nữa.

Báo cáo số 760/BC-BGDĐT ngày 29/10/2009 của Bộ GD&ĐT về sự phát triển của hệ thống giáo dục đại học, các giải pháp đảm bảo và nâng cao chất lượng đào tạo đã yêu cầu: “Thông qua Hội đồng Hiệu trưởng các trường đại học, cao đẳng và trường khoa cùng nhóm ngành, các trường xây dựng đề án hình thành hệ thống thư viện điện tử chuẩn hóa, hiện đại, liên thông”. Quyết định số 121/2007/QĐ-TTg ngày 27/7/2001 của Thủ tướng Chính phủ về việc phê duyệt “Quy hoạch mạng lưới các trường đại học, cao đẳng giai đoạn 2006-2020” đã đề ra nhiều giải pháp nhằm xây dựng một số trường đại học, cao đẳng mạnh, hình thành các cụm đại học; khắc phục hiện trạng manh mún, phân tán của mạng lưới, nhiều trường nhỏ, đào tạo đơn ngành, chuyên môn hẹp, trong đó có giải pháp: “Tăng cường năng lực và nâng cao chất lượng hoạt động của thư viện ở các trường; hình thành hệ thống thư viện điện tử kết nối các trường trên cùng địa bàn, cùng một vùng và trên phạm vi toàn quốc; thiết lập mạng thông tin toàn cầu và mở rộng giao lưu quốc tế cho tất cả các trường đại học, cao đẳng trong nước; quy hoạch, sắp xếp lại công tác xuất bản giáo trình, sách và tài liệu tham khảo”. Đây là những quan điểm chỉ đạo, cơ sở pháp lý và định hướng cần được các trường nghiên cứu, triển khai nghiêm túc nhằm phát triển hệ thống thư viện các trường đại học Việt Nam.

3. Hình thành hệ thống thư viện điện tử kết nối giữa các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ

Theo thống kê chưa đầy đủ, khu vực Bắc Trung Bộ (gồm các tỉnh: Thanh Hóa, Nghệ An, Hà Tĩnh, Quảng Bình, Quảng Trị, Thừa Thiên Huế) có trên 40 trường đại học, cao đẳng và trung học chuyên nghiệp. Các trường này có nhiệm vụ đào tạo nguồn nhân lực trình độ cao cho khu vực và cả nước. Trong những năm qua, tuy được sự quan tâm đầu tư của các trường cho hoạt động thông tin-thư viện, nhưng so với các trường đại học ở Hà Nội, Tp Hồ Chí Minh và các trung tâm học liệu lớn của Đại học Đà Nẵng, Đại học Cần Thơ, Đại học Thái Nguyên, thư viện các trường đại học khu vực Bắc Trung Bộ còn gặp rất nhiều khó khăn về cơ sở vật chất, trang thiết bị, đặc biệt là hệ thống giáo trình, bài giảng, các nguồn CSDL số và hệ thống thông tin-thư viện tự động hóa.

Đối với Trường Đại học Vinh nói riêng và các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ nói chung để nâng cao chất lượng đào tạo và nghiên cứu khoa học, đảm bảo chuẩn đầu vào (đội ngũ giảng viên, khung chương trình đào tạo, học liệu và cơ sở vật chất), nhiều giải pháp đồng bộ cần phải được tiến hành. Hệ thống giáo trình, bài giảng là khâu quan trọng cần được cập nhật và biên soạn mới, và được thiết kế trên cơ sở áp dụng những công nghệ hiện đại. Đặc biệt, công nghệ thông tin và dịch vụ thông tin-thư viện, nguồn học liệu và CSDL số đóng vai trò quan trọng trong quá trình chuyển phương thức đào tạo từ niên chế sang tín chỉ ở các trường đại học hiện nay, cần được chú trọng.

Có thể nói, không một thư viện nào trên

Nghiên cứu - Trao đổi

thế giới có đủ điều kiện về kinh phí, cơ sở vật chất, đáp ứng được tất cả nhu cầu thông tin đa dạng của bạn đọc. Vì vậy, việc hình thành hệ thống thư viện điện tử kết nối giữa các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ, xây dựng thư viện trường đại học trọng điểm thành thư viện trung tâm để liên kết hoạt động, chia sẻ nguồn lực, tăng cường nguồn tài nguyên thông tin là một đòi hỏi khách quan, cấp bách. Một mặt, giúp tăng cường khả năng đáp ứng nhu cầu tin của bạn đọc, khắc phục sự thiếu hụt về giáo trình, tài liệu, nguồn thông tin khoa học. Mặt khác, phát huy tính hiệu quả, tiết kiệm kinh phí trong đầu tư phát triển nguồn lực thông tin, hướng tới đầu tư tập trung, tránh dàn trải, trùng lặp. Chính vì vậy, vấn đề xây dựng và phát triển nguồn tài nguyên thông tin, nâng cao năng lực tự động hóa, thực hiện nhiệm vụ chuẩn hóa, hiện đại hóa, xây dựng thư viện điện tử/thư viện số là yêu cầu cấp bách không chỉ đối với thư viện Đại học Vinh mà cả với hệ thống thư viện các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ.

4. Các giải pháp để phát triển thư viện Trường Đại học Vinh thành thư viện trung tâm trong hệ thống thư viện các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ

Trường Đại học Vinh đang đào tạo nhiều bậc học, ngành học khác nhau với 13 chuyên ngành tiến sỹ, 28 chuyên ngành thạc sỹ; 43 ngành kỹ sư, cử nhân; các ngành ngoài sư phạm chiếm 63% tổng số ngành học; đào tạo học sinh trung học phổ thông chuyên cho năm môn toán, lý, hoá, tin học và tiếng Anh. Quy mô tuyển sinh của Trường ở các hệ, bậc học, ngành, hình thức đào tạo không ngừng tăng lên. Đặc

biệt, các ngành học có nhu cầu cao của xã hội được Trường tăng chỉ tiêu đào tạo trên cơ sở đảm bảo chất lượng và hiệu quả. Hiện nay, toàn Trường có khoảng 36.000 học sinh, sinh viên, học viên. Ngoài ra, Trường còn liên kết với các cơ sở giáo dục trong và ngoài nước đào tạo trình độ đại học và sau đại học nhằm đáp ứng nhu cầu nguồn nhân lực có trình độ cao cho đất nước.

Từ năm học 2007-2008, Trường đã chuyển phương thức đào tạo từ niên chế học phần sang học chế tín chỉ, đánh dấu sự hội nhập với hệ thống giáo dục đại học trên thế giới. Ngày 11/7/2011, Phó Thủ tướng Chính phủ Nguyễn Thiện Nhân đã ký Công văn số 1136/TTg-KGVX về việc bổ sung Trường Đại học Vinh vào danh sách các trường đại học được xây dựng thành trường đại học trọng điểm quốc gia. Hiện nay, Trường Đại học Vinh là cơ sở đào tạo đại học đa ngành, cung cấp nguồn nhân lực chất lượng cao và đáp ứng nhu cầu xã hội; là trung tâm nghiên cứu khoa học, ứng dụng và chuyển giao công nghệ, phục vụ sự nghiệp phát triển kinh tế-xã hội của khu vực Bắc Trung Bộ và cả nước, với tầm nhìn đến năm 2020, Trường Đại học Vinh trở thành trường đại học trọng điểm với một số ngành học đạt tiêu chuẩn quốc tế.

Với phương châm mở rộng quy mô, nâng cao chất lượng và phát huy hiệu quả, phấn đấu đảm bảo các điều kiện để không ngừng nâng cao chất lượng đào tạo, những năm qua, Trường đã quan tâm đầu tư kinh phí để hiện đại hoá, tự động hoá hoạt động TT-TV, xây dựng nhà Trung tâm TT-TV 7 tầng với sức chứa khoảng 2.000 bạn đọc; nguồn học liệu của Thư viện có trên 30.000 tên tài liệu; hàng

Nghiên cứu - Trao đổi

vạn cơ sở dữ liệu điện tử toàn văn, các trang thiết bị hiện đại, được đánh giá là một trong những thư viện hiện đại nhất khu vực Bắc Trung Bộ.

Để đáp ứng yêu cầu và nhiệm vụ xây dựng và phát triển Trường Đại học Vinh thành trường đại học trọng điểm quốc gia, Trung tâm TT-TV Nguyễn Thúc Hào của Trường đã đề ra định hướng phát triển giai đoạn 2010-2015, tầm nhìn đến năm 2020 là: nâng cao năng lực tự động hóa, xây dựng và phát triển Thư viện Trường Đại học Vinh trở thành thư viện số trên cơ sở hiện đại hoá, tự động hoá, chuẩn hóa các hoạt động chuyên môn, nghiệp vụ. Phát triển Thư viện Trường Đại học Vinh trở thành thư viện trường đại học trọng điểm quốc gia, trung tâm liên kết lưu trữ, khai thác và cung cấp thông tin khoa học cho các trường đại học và cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ; trở thành đầu mối kết nối với hệ thống thông tin quốc tế, góp phần vào việc mở rộng quan hệ trao đổi thông tin giữa các trường đại học, cao đẳng của Việt Nam với các trường đại học, cao đẳng tiên tiến trên thế giới.

Để đạt được mục tiêu trên, Trung tâm TT-TV Nguyễn Thúc Hào Trường Đại học Vinh cần được Nhà nước và Bộ GD&ĐT tăng cường đầu tư kinh phí nhằm thực hiện các nhiệm vụ cụ thể sau:

- Ứng dụng nghiệp vụ thư viện hiện đại vào tổ chức và quản lý kho tài liệu theo hướng chuẩn hoá và hiện đại hoá, phù hợp với xu thế chung của ngành TT-TV Việt Nam và thế giới.

- Tăng cường hiệu quả hoạt động TT-TV, đáp ứng nhu cầu tin nhanh chóng, chính xác, thực hiện việc liên thông trao đổi dữ liệu, chia sẻ nguồn lực với các thư

viện và cơ quan thông tin trong nước, khu vực và quốc tế.

- Không ngừng phát triển cả về số lượng và chất lượng tài nguyên tri thức dưới dạng điện tử, đặc biệt là các CSDL tài nguyên tri thức phục vụ nghiên cứu và đào tạo trong chiến lược phát triển của Trường.

- Xây dựng CSDL số, các bộ sưu tập số, phục vụ cho công tác đào tạo và nghiên cứu khoa học của Trường và các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ.

- Thu thập, chuẩn hóa các nguồn CSDL số nội sinh: CSDL giáo trình, bài giảng điện tử, đề tài nghiên cứu khoa học các cấp, khóa luận tốt nghiệp đại học, luận văn thạc sỹ, luận án tiến sỹ của cán bộ, nghiên cứu sinh, học viên cao học và sinh viên của Trường và các trường đại học khu vực Bắc Trung Bộ.

- Xây dựng cơ sở vật chất và trang thiết bị hiện đại, có khả năng đáp ứng yêu cầu đa dạng và ngày càng cao của bạn đọc Trường Đại học Vinh và của các trường đại học và cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ.

- Tăng cường hạ tầng kỹ thuật công nghệ thông tin và hệ thống điều hành thư viện điện tử mạnh, đồng bộ và hiện đại, có khả năng quản lý, lưu trữ và phân phối kho tài nguyên thông tin cả dạng thức truyền thống và hiện đại ngày càng tăng của thư viện, đảm bảo khả năng kết nối liên thư viện với các thư viện tiên tiến trong và ngoài nước.

- Triển khai mô hình đảm bảo an ninh, an toàn cho các tài liệu quý, có giá trị bằng công nghệ RFID, làm cơ sở, tiền đề hình thành các dịch vụ mượn, trả sách tự động.

Nghiên cứu - Trao đổi

- Trang bị một hệ thống số hóa sách đóng tập để số hóa các nguồn tin nội sinh cũng như dần dần hình thành quy trình, dịch vụ số hóa cho các đơn vị trực thuộc Trường và của thư viện các trường đại học và cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ.

- Xây dựng, phát triển môi trường, phong cách làm việc khoa học, văn minh và đội ngũ cán bộ có năng lực về chuyên môn nghiệp vụ, ngoại ngữ, tin học.

Trong tình hình chung của các thư viện đại học Việt Nam hiện nay, việc hình thành hệ thống thư viện điện tử kết nối giữa các trường đại học, cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ, xây dựng thư viện hạt

nhân, đầu mối là phương án khả thi và hợp lý. Phát triển Thư viện Trường Đại học Vinh trở thành thư viện đại học trọng điểm, trung tâm liên kết lưu trữ, khai thác, cung cấp thông tin cho các trường đại học và cao đẳng khu vực Bắc Trung Bộ, phục vụ tốt nhiệm vụ đào tạo, nghiên cứu khoa học và chuyển giao công nghệ, là xu thế tất yếu nhằm khắc phục hạn chế của mỗi thư viện, phát huy sức mạnh tổng thể trong sự thống nhất tập trung, phù hợp với xu thế phát triển của ngành thông tin-thư viện Việt Nam trong thời kỳ hội nhập quốc tế.

Tài liệu tham khảo

1. Nghị quyết số 14/2005/NQ-CP của Thủ tướng Chính phủ về đổi mới cơ bản và phát triển toàn diện giáo dục đại học Việt Nam giai đoạn 2006 - 2020.
2. Nghị quyết số 05-NQ/BCSĐ ngày 06/01/2010 của Ban Cán sự Đảng Bộ Giáo dục và Đào tạo về đổi mới quản lý giáo dục đại học Việt Nam giai đoạn 2010 – 2012
3. Quyết định số 10/2007/QĐ-BVH-TT ngày 04/05/2007 phê duyệt “Quy hoạch phát triển Thư viện Việt Nam đến năm 2010 và định hướng đến năm 2010”
4. Quyết định số 47/2001/QĐ-TTg ngày 4/4/2001 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt “Quy hoạch mạng lưới các trường đại học, cao đẳng Việt Nam giai đoạn 2001-2010”
5. Báo cáo số 760/BC-BGDĐT ngày 29/10/2009 của Bộ Giáo dục và Đào tạo về sự phát triển của hệ thống giáo dục đại học, các giải pháp đảm bảo và nâng cao chất lượng đào tạo
6. Chỉ thị số 29/2001/CT-Bộ GD&ĐT về tăng cường giảng dạy, đào tạo ứng dụng công nghệ thông tin trong ngành giáo dục, giai đoạn 2001-2005.
7. Luật sở hữu trí tuệ nước CHXHCN Việt Nam (số 50/2005/11 ngày 29-11-2005).
8. Công văn số 1597/ BVHTT về việc áp dụng chuẩn nghiệp vụ trong các thư viện Việt Nam.- H.: ngày 7 tháng 5 năm 2007
9. Điều lệ trường đại học ban hành theo quyết định số 153/2003/QĐ-TTg ngày 30/07/2003 của Thủ tướng Chính phủ
10. Quyết định số 43/2007/QĐ-BGDĐT ngày 15/08/2007 của Bộ giáo dục và Đào tạo ban hành Quy chế đào tạo Đại học và Cao đẳng hệ chính quy theo hệ thống tín chỉ.
11. Chức năng nhiệm vụ của các đơn vị trực thuộc trường Đại học Vinh (Ban hành kèm theo quyết định số: 359/QĐ-ĐHV ngày 25/02/2011 của Hiệu trưởng trường Đại học Vinh)
12. Chrstian Wege. Giới thiệu khái niệm cổng thông tin tích hợp - Portal Server Technology, tạp chí IEEE Internet Computing.
13. Hoàng Lê Minh. Dự án hệ thống thông tin thư viện điện tử liên kết các trường đại học và việc tăng cường tiềm lực khoa học – công nghệ cho phát triển kinh tế xã hội tại thành phố Hồ Chí Minh.2003
14. Kỷ yếu hội thảo quốc tế: Đào tạo nghiệp vụ chuẩn hoá Ngành thư viện-thông tin = Proceeding of International conference: The Standardization of Library and Information science educating
15. Networked Digital Libraries of Theses and Disertations
16. Networked University Digital Library (NUDL)
17. Vũ Văn Sơn. Thư viện điện tử - phúc đáp và trích dẫn. Theo <http://www.folis.info>.